

SANAT VE SANAT TERMİNOLOJİSİ AÇISINDAN *DİVÂNÜ LÜGATİ'T-TÜRK* ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mehmet NUHOĞLU*

Geliş Tarihi: 14.12.2016
Kabul Tarihi: 17.01.2017

Öz

Kronolojik açıdan çok eski bir tarihe sahip olmak sanat, kültür ve medeniyet alanlarında zengin bir birikimi ortaya çıkarmaz. Somut kültürel öğelerinin yanında somut olmayan kültürel öğelerin zenginliği bir toplumu güçlü kılan unsurlardan sayılmaktadır. Somut kültürel öğelerin, ayrıntılı anlam ve kavram bütünlüğü içinde ifade edilmesi, medeniyetin yüksekliğini gösteren önemli ilkelere biri olmaktadır. Türklerin göçebe hayat tarzından yerleşikliğe, Şamanizm, Budizm, Maniheizm'den İslam'a geçişle çok zengin somut olmayan bir kültür birikimini edinmelerine imkân tanımıştır. Somut olmayan kültür birikiminin büyük çoğunluğu dile aittir. Söze ve kelimeye dayanan bu kavramlar yazılı hale getirilmişse kalıcılığı ve kuşaktan kuşağa aktarımı daha sağlıklı ve kolay olabilmektedir. Türklere ait yazılar miladi yıllara kadar gidebilse de kitap diyebileceğimiz materyaller ele geçen belgelere göre Uygurlar ile başlamaktadır. Uygurlardan sonra kültür ve medeniyet birikimini devralan Karahanlılar Türk İslam medeniyetinin kurucusu olarak kabul edilir. Karahanlılar devrinde kaleme alınan *Dîvânü Lügati't-Türk* sanat ve sanat terminolojisi açısından incelendiğinde Türklerin oldukça gelişmiş bir sanat kavramına sahip olduğu görülecektir. Bu kavramsal zenginlik günümüz sanat terminolojisinin zenginleşmesine kaynaklık edebilecek bir mahiyete sahiptir.

Anahtar Sözcükler: *Dîvânü Lügati't-Türk*, sanat kavramları, sanat terminolojisi, Türk sanatı, Kaşgarlı Mahmut

AN ANALYSIS ON THE *DIWANU LUGATI'T-TURK* FOR ART AND ART TERMINOLOGY

Abstract

Having a long history chronologically for a strong society is not enough. Besides, it must have a history of society's material and spiritual heritage enriched by the accumulation, and it must be the concepts of these tangible works can be considered expressing spiritual civilization. One important principle is showing the height of culture for detailed meaning and expression in the concept of integrity of the material civilization of the items. The transition from nomadic life style to sedentary life style and from Shamanism, Buddhism, Maniheizm to Islam, constitute a particular advantage over its term which bringing a rich tangible cultural accumulation. It belongs to language the vast majority of tangible cultural accumulation. It can be easy and healthy to transfer from a generation to generation if these concepts was written that they were based on words and phrases. Although the writings of the Turks can go as far as the millenniums, the materials that we can call the book are starting with the Uighurs according to the documents found. Karahanid, who took over the accumulation of culture and civilization after the Uygurs, is accepted as the founder of the Turkish Islamic

* Yrd. Doç. Dr.; Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Sanat Bölümü, nuhzademehmet@gmail.com

civilization. The Diwan-ı Lugati't-Türk that was written on the period of Karahanid, was examined for terms of art and art terminology, the Turks will be seen to have a highly developed art concepts. This wealth has a nature capable source for contemporary art terminology to enrichment.

Key Words: Diwan-ı Lugati't-Türk, art concepts, art terminology. Turkish art, Mahmud al-Kashgari

1.Giriş

Bugüne kadar *Dîvânü Lügati't-Türk* ve Kaşgarlı Mahmut üzerine neredeyse bir kütüphane oluşturacak kadar araştırma ve inceleme yapılmıştır. Kitap ve yazar üzerine yapılan araştırmalar Türk dünyasından, Çin'e, Rusya'dan Avrupa'ya ve Amerika'ya kadar geniş bir coğrafyaya yayılmış vaziyettedir. Bu durum göstermektedir ki *Dîvânü Lügati't-Türk* tek başına bir sözlük kitabının ötesinde bir konuma sahiptir. Hatta Türk milletinin kültür ve medeniyet birikiminin öz halinde kaleme alınmış hafızası dense sezadır. Bundan da ileride Türk milletine ait büyük bir miras üzerinden bütün insanlığın bir kültür mirası konumundadır. Kaşgarlı bu eseriyle adeta bir milletin dilinin ve dili üzerinden bir milletin kültür ve medeniyetinin, manevî yapısının yani kelimelerden oluşan manevî medeniyetinin sözlüğünü oluşturmaktadır. *Dîvânü Lügati't-Türk* üzerine bugüne kadar yapılan araştırma ve incelemeler sözlük, dilbilgisi, kelime yapısı, filoloji gibi konu ve alanlarında yoğunlaşmakla beraber yemek, takvim, müzik gibi kültürün pek çok alanında araştırmalara konu olmuştur. Bu durum kitabın ne büyük bir hazine değerini taşıdığını gözler önüne sermektedir. Sanat ve sanat terminolojisi bakımından *Dîvânü Lügati't-Türk* üzerine pek çalışma yapılmamıştır. Kitap üzerine yapılmış incelemelerin içinde sanat tarihi ve sanat terminolojisine en yakın çalışma dokuma-tekstil ile mimari hakkındadır.¹ Bunlar da tekstil-dokuma türleri, teknikleri ve terimleri üzerinde yoğunlaşmaktadır ki tekstilin dokuması, deseni, rengi ve değeri günümüz sanatının ilgi alanı içinde yer almaktadır.

Sanat ve sanat terminolojisine yakın bir diğer çalışma da Mehmet EKİZ'e aittir.² Ekiz bu çalışmasında mimari, yapı malzemesi, şehircilik, konut, çadır ve benzeri, mimari eylemler, aletler, bağ bahçe, mezar, hayvancılık, dini, askerî, mesleki kelime ve terimleri mimarlık açısından gruplandırarak değerlendirir.

Kaşgarlı'nın bu eseri "Türk dilinin ilk grameri ve sözlüğü olduğu gibi aynı zamanda yazıldığı dönemde Türklerin yaşayış, gelenek, görenek, duygu ve düşüncelerini ortaya koyması

¹ Reşat Genç, 'Kaşgarlı Mahmut'a Göre xı. Yüzyılda Türklerde Dokuma ve Yaygı İşleri', *Türk Soylu Halkların Hali, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, 27-31 Mayıs 1996 Kayseri, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1998.

--- H. Örçün Barışta, '*Dîvânü Lügati't-Türk*'te Dokuma ve Dokumanın Üzerine Yapılan Bezemeler Çerçevesinde Kümelenen İfadeler', *9 Eylül Üniversitesi II. Ulusal Sanatlar Sempozyumu Bildirileri 1982*, İzmir, 1984, s.32-39.

--- Mehmet Ekiz, '*Dîvânü Lügati't-Türk*'te Yer Alan Mimari Terimler Üzerine', *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/4*, Fall 2012, p. 1681-1690, Ankara.

² Mehmet Ekiz, '*Dîvânü Lügati't-Türk*'te Yer Alan Mimari Terimler Üzerine', *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/4*, Fall 2012, p. 1681-1690, Ankara.

bakımından en değerli dil yadigârı olması”³ kitabın değerini kat be kat artırmaktadır. “Böyle bir hazineden özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan terim çalışmalarında fazlaca yararlanılmaması daha çok araştırmacıların halkın kullandıklarından derleme çalışmaları yapması”⁴ ayrı bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

Türklerin göçebe hayat tarzından yerleşik hayat tarzına geçmeleri sanat, kültür ve medeniyet tasavvurlarında, yorumlarında, üsluplarında büyük bir zengin birikimin meydana gelmesine imkân tanımıştır. Farklı hayat tarzlarının getirdiği birikim Türk sanatının ve medeniyetinin her zaman ana damarları ya da ana hatları belirleyen en önemli unsurlardan olmuştur. “*Dîvânü Lügati't-Türk*’teki kelimelerin yoğunlukla tarım ve hayvancılıkla ilgili olması göçebe bozkır hayatına bağlanır.”⁵ Özellikle koyun, at, deve gibi göçebelerin yetiştirmek için tercih ettikleri hayvanlarla ilgili farklı özellikler için çok çeşitli kelimelere sahip olmaları bu tespiti güçlendirmektedir. Bütün bunların yanında Türkler, Mehmet Ekiz’in belirttiği üzere yerleşik hayata geçmeleriyle beraber yerleşik kültürün kelimelerine de sahip olmuştur. “Batılıların biraz ön yargı biraz da küçümseme edalı Türklerle ilgili “göçebe hayat tarzı” ve bunun temeli üzerinde geliştirdikleri yerleşik hayat tarzı birikiminin Türklerde, üzerinde yaşadıkları coğrafyayı vatanlaştırmayı, mekânı algılayıp kurgulamaları *Dîvânü Lügati't-Türk* üzerinden okunduğunda batılı yorumların yetersiz kaldığını göstermektedir.”⁶

Ancak Kaşgarlı’nın bu kitabı derleyip kaleme alırken sadece Türkçe kelimeleri dikkate almış olması, kitabın yazıldığı tarihi dikkate alırsak İslamiyet’in kabul edilmesinin etkisiyle Arapça ve Farsçadan Türkçeye geçen kelimeleri –ve diğer yabancı gördüğü dillerden de- almamış olması kavramsal ve terminolojik açıdan geniş ve kapsamlı bir yorum yapılmasını sanat ve sanat terminolojisi bakımından bir nebze azaltmakta olduğu ileri sürülebilir.

Bu araştırmada Seçkin ERDİ ve Serap Tuğba YURTSEVER’in beraber hazırladıkları *Dîvânü Lügati't-Türk* kitabı temel alınarak incelenmiştir⁷. Ancak salt bu kitapla yetinilmemiş, TDK’nın internet sitesinden de faydalanılmıştır. Araştırmada temel alınan kitap ile TDK’nın yayını arasında bazı harf farkları vardır. Bunlar özellikle Türkiye Türk Alfabesinde olmayıp da günümüz Türk dünyasında Latin Alfabesini kullanan Türklerin kendi alfabelerine aldıkları q,w,x gibi harflerin yer almasıdır. Biz de bu araştırmada Türk dünyasının kullandığı q, x ve w harflerini kullanmayı uygun bulduk. (q kalın “k”, x “hırıltılı h” sesini ifade eder)

³ Zuhâl Kültürâl, ‘Sözlük Bilimi Açısından *Dîvânü Lügati't-Türk*’, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/4, Summer 2009., p. 813, Ankara.

⁴ Emek Üşenmez, ‘*Terimsel Açıdan Dîvânü Lügati't-Türk*’, <http://www.emekusenmez.com/2013/03/12/terimsel-acidan-divanu-lugatit-turk/>, s. 2.(erişim tarihi 19.01.2016, saat: 13:15)

⁵ Emek Üşenmez, ‘*Terimsel Açıdan Dîvânü Lügati't-Türk*’, s. 8

⁶ Mehmet Ekiz, ‘*Dîvânü Lügati't-Türk*’te Yer Alan Mimari Terimler Üzerine’, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, p. 1681, Ankara.

⁷ Seçkin Erdi, ve Serap Tuğba Yurtsever, *Dîvânü Lügati't-Türk*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2005.

Tabloların içinde verilen kelimeler başta adı geçen kitap olmak üzere yukarıda belirtilen kaynaklardan alınmıştır yalnız alfabetik sıra içinde olmayıp da cümle içinde kullanılmış kelimeler de bulunmaktadır. Bu kelimeler tablo içinde, kitapta geçtiği sayfa parantez içinde ifade edilmiştir. Yine bu tür kelimeler TDK'nun internet sitesine atıf yapılarak ayrıca belirtilmiştir.

2. *Dîvânü Lügati't-Türk*'te Sanat ve Sanat Kavramları

Kaşgarlı'nın kendi yaşadığı dönem ile günümüz insanının yaşadığı dönem arasında yaklaşık 1000 yıllık bir zaman farkı vardır. Kaşgarlı'nın devrindeki insanların "sanat" kavramına yükledikleri anlam ile günümüz insanının yüklediği anlam veya zihni çağrışımlar aynı değildir. Bugünün insanının sanata yüklediği anlamlar geçmişin insanından farklıdır. Geçmişin insanı en azından *Dîvânü Lügati't-Türk*'ün kaleme alındığı dönemin insanları sanatı "salt estetik bir değer" üzerinden anlamlandırmak yerine sanatın üzerine işlendiği nesnenin işlevselliği noktasından ele alırlardı. Estetik değer açısından sanat işlendiği yüzeyi "bezeyen" bir özelliğe sahipti. Bütün bunların ötesinde günümüz Türkçesi ve Türkçe üzerinden sanat, sanat felsefesi, sanat terminolojisi alanlarının kavramsallaştırılmasında Kaşgarlı'nın bu kitabı belli bir temel üzerinden yeniden değerlendirilebilir bir hususiyete sahiptir. Bu değerlendirme hem nesne, sıfat, vasıf bildiren kelimeler üzerinden hem de eylem bildiren kelimeler üzerinden yapılabilecektir. Yeni bir kavram üretme Türkçenin yapım ekleri vasıtasıyla daha gelişkin bir sanat terminolojisinin oluşturulmasına imkân verebilecek durumdadır.

2.1. Sanat ile İlgili Kavramları İfade Eden Fiiller

Aşağıda bir örnek tablo halinde verilen fiiller ve bu fiillere yüklenen anlam bakımından bir sanat terminolojisi ve kavramları oluşturabileceklere fikir vermektedir. Fiillere akla gelen ilk gerçek anlamlarının yanında ikinci üçüncü yan anlamlar ya da mecaz anlamlarla zenginleştirmek mümkündür. Dolayısıyla fiil bakımından sadece aşağıdaki tabloyla yetinmek kâfi gelmeyecektir. Kaşgarlı bu fiilleri kimi zaman tek başına bir eylem halinde "toqudı=dokudu" kimi zaman bir cümle içinde "qız çigin çignedi= kız süslü kumaşa desenler işledi" şeklinde kullanmaktadır. Örnek bir tablo liste halinde verilen buradaki fiiller daha çok mimari, dokuma, el sanatları gibi alanda yoğunlaşmaktadır. Mehmet EKİZ, Türklerin bu dönemde mimari bir eseri inşa ederken rastgele yapmadıklarını, bunun bir ölçüsünün olduğunu belirtmektedir.⁸

⁸ Mehmet Ekiz, '*Dîvânü Lügati't-Türk*'te Yer Alan Mimari Terimler Üzerine', *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, p. 1683, Ankara.

Tablo 1. Fiillerle İlgili Kavramlar

Fiil	Günümüz Anlamı	Alanı
aşlamak	onarmak	Mimari, Dokuma vd
atızlamak	ark açmak, bend yapmak	Mimari
başamak	ağaç üzerinde çentik açtı, kerestelerin birbirini taşıyacak şekilde dizmek	Mimari, Ahşap
bezemek	boyamak, süslemek	Mimari, dokuma, kitap vd
bilezüklenmek	bilezik takmak	Kuşam
bodumak	boyamak	Mimari, dokuma, kitap vd
buçgaqlanmak	nesnenin köşelere ya da birleştirme noktalarına bağlanmak	Mimari
burtalamak	altın varakla işlemek	Mimari, kitap vd
çapmak	yüzmek, sıvamak	Mimari
çapturmak	çamurla sıvamak	Mimari
çapılmak	ince ve yumuşak sıvayla sıvamak	Mimari, seramik vd
çigin çignemek	süslü kumaşa desenler işlemek	Dokuma
edlemek	işleyip mal/ürün haline getirmek	Mimari, dokuma, el sanatları vd
esrilemek	nakişla işlemek	Dokuma vd
köngermek	düzeltilmek, düzgünleştirmek	Mimari, el sanatları vd
örtmek	örtmek, çatı ile kapatmak	Mimari
kılmak	kılmak, yapmak	Mimari, dokuma vd
qırlamak	toprakta oyuklar açmak	Mimari
qozanmak	süslenmek, kuşanmak	Dokuma vd
sırımak	sırımak, sık dikişle dikmek	Dokuma
sırlamak	sır, macun, boya çekmek	El sanatları vd
taruslamak	çatı yapmak	Mimari
tomurmak	ağacı yuvarlak biçimde kesmek	Mimari, ahşap
tonatmak	giysi giydirmek, donatmak	Dokuma
toqımak	(kumaş) dokumak	Dokuma
toqutmak	dokutmak	Dokuma
turqlamak	bir şeyi veya yeri ölçmek	Mimari, el sanatları vd
türtmek	sıvamak	Mimari
uzlanmak	işinde iyi işçilik sergilemek (günümüzde uzman dediğimiz)	Mimari, dokuma, el sanatları vd
ügmeklenmek	kulağa küpe takmak	Ziynet
ükeklemek	burç yapmak	Mimari
yaldırımak	parlamak	Mimari, el sanatları vd
yalrıtmak	parlatmak	Mimari, el sanatları vd
yölemek	Duvarı desteklemek	mimari

2.2. Askerî Malzeme ile İlgili Bazı Kavramlar

Askerî malzemeler ya da askerî kullanım eşyaları, doğrudan sanat eseri olmaktan ziyade savaşlarda bir ihtiyacı gidermeye yöneliktir. Ancak bu grubun içinde gerek el işçiliği gerekse süslemeleri açısından sanat değeri yüksek eşyalar bulunabilmektedir. Günümüzde pek çok müzede sergilenen tören malzemeleri vardır ki bunlar bir savaşta doğrudan kullanılmayıp teşhir için kullanılmıştır. Örneğin bir tören miğferinin, yay ve ok kılıfının, bir kılıç kınının süslemeleri, işçilikleri, nitelikleri diğerlerinden oldukça yüksektir ve bunlar doğrudan birer sanat nesnesi özelliğini haizdir. Örnek olarak verilen aşağıdaki tablodaki kavramlara/kelimelere bir de bu açıdan bakmak daha geniş bir kavramsal fikir verebilecektir.

Tablo 2. *Askerî Malzemeyle İlgili Kavramlar*

Askerî Malzeme	Günümüz Anlamı
küpe yarıq	zırhlı giysi
oqluk	okluk, sadak
qın	kın
qılıç	kılıç
qurman	yay kılıfı, sadak
qurugluq	yay kılıfı, sadak
sap	kabza
saplıq	saplık, kabzalık
say yarıq	vücuda giyilen zırh
tulum	genel anlamda silahlar
yarıq	vücuda giyilen zırh
yasıq	yay kılıfı

2.3. Kitap ile İlgili Kavramlar

Günümüz İslam dünyasında hat, tezhip, minyatür, cilt, ebru gibi sanatlar “kitap sanatları” adı verilmektedir. Türklerin Müslüman olmalarından sonra bu sanat alanlarına yönelmiş oldukları tarihi bir gerçekliktir. Bugünden geriye gittiğimizde Kaşgarlı'nın kitabında kitaba dair aşağıdaki kelimeleri tespit edebiliyoruz. Bunların yanında sanat ile ilgili kavramlar tablosuna dâhil ettiğimiz bezek, burta, kimsen, uz, uzluk yaldırık gibi kelimeler de kitap sanatlarını ifade eden terminoloji olabilecek mahiyete sahiptir.

Tablo 3. Kitapla İlgili Kavramlar

Kitap İle İlgili Kavramlar	Günümüz Anlamı
bitig	kitap, yazı
bitiglig neng	üzerine yazılmış nesne
bitig çekildi	kitap noktalandı (sf. 226)
elimga	hakanın katibi
şütük	öküz boynuzundan ya da başka malzemeden yapılan divit
xafsı	hokka
yapurgaq	kitap ve ağaç yaprağı
yartu	üzerine yazı yazılan tahta, yonga

2.4. Mimari ile İlgili Kavramlar

Mimari ile ilgili kavramlar hakkında Mehmet EKİZ'in yazdığı makale kitaptaki tüm mimari kavramlarıyla ilgilidir.⁹ Kavram açısından mimari, sanatın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır ancak adı geçen makale mimari ile ilgili tüm alanları kapsamaktadır. Sanat kavramı ya da terminolojisi ile ilgili olmayan kavram ya da eşya adlarını ihtiva etmesi konusu gereğidir. Biz bu çalışmada sanat ve sanat terminolojisi açısından aşağıdaki tabloda verilenleri teklif etmekteyiz. Mimarlık alanında kullanılan her terim ya da eşya adının sanat ile doğrudan bir alakasının olmayacağı meydandadır. Bu kavramlardan yola çıkarak Türklerin hem göçebe, hem de yerleşik kültüre ait oldukça geniş ve gelişkin bir mekân algılarının olduğunu ve sanat açısından önemli bir kavramsal birikime sahip olduklarını göstermektedir

Tablo 4. Mimariyle İlgili Kavramlar

Mimari ile İlgili Kavramlar	Günümüzdeki Anlamı
arquq	iki duvar ya da iki sütun arasına konan tahta engel
ajmuq	beyaz şap
alaçu	büyük çadır
aqur	ahır
arıq	ark, kanal
aşlık	aşevi
bagna	merdiven basamağı
balçiq	çamur
balıq	kale, kent
barq	ev barq ikilemesinde kullanılır, tek kullanılmaz
beçküm	evin sofası

⁹ Mehmet, Ekiz, 'Dîvânü Lügati't-Türk'te Yer Alan Mimari Terimler Üzerine', *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, p. 1683, ANKARA-TURKEY

buzluq	buzluk
bedizlig ev	süslü ev
bulung	köşe
buçgaq	köşe, dört yönden biri, aç
bük	köşe (Argu lehçesi)
çaçır, çaşır, çatır	çadır
çığ	çadır içini bölümleyen sazdan perde
çığ	Türklerin kullandıkları bir arşın
çığrı	küre
çoqubarı	pota yapılan kil
çumuşluk	abdeslane, ayak yolu (TDK)
çuvaç	han çadırı (sf. 706)
egme	evin kemeri
endek	çatı, dam
eşik	eşik
eşiklik	eşiklik
eşiklik yıgaç	kapıya eşik yapılacak ağaç
ev/ew	ev
ewşük	direk, giriş
eyegü	kaburga kemiği, çadır çubuğu
irük	duvar ve benzeri şeylerdeki gedik (TDK)
ken	kent, doğu tarafındaki bütün kentlere verilen ad
kend	köy, kent, doğu tarafındaki bütün kentlere verilen ad
kerekü	çadır, yerleşik halk arasında kışlık ev demektir.
kerem	yer altında bulunan ev, ikametgah
kerpiç	kerpiç
bışig kerpiç	pişmiş kerpiç, tuğla
köni	düz bir nesne
köprüg	köprü
köşiklig	gölgelik yer
kötü	dam (TDK)
kütü	çatı, dam
muyanlıq	gelip geçenlerin su içmeleri için yapılmış hayrat
oçaq	ocak
oluq	oluk
opramak	çukur, oyuk
oq	evin girişi
ordu	bir hakanın ikametgahı, saray
ortu	bir şeyin ortası, orta
otag	çadır, otağ
örtmen	çatı, dam
örük	örülmüş her hangi bir şey
qalıma	yüksek çardak
qapga	büyük kapı, kale kapısı

qapug	kapı
sedrek qapug	üzerinde ızgara ya da kafes olan kapı
qapug yangağı	kapı yanındaki direkler (sf. 659)
qara orun	mezar
qargu	dağların başlarına yapılan kuleler. Düşman gelince ateş yakılır
qarguy	dağların başlarına yapılan kuleler. Düşman gelince ateş yakılır
qarşı	hakan ve sülalesinin ikamet ettiği saray
qayır	çiğnenmiş toprak
qır	bent
qışlıq	kış evi
qoğuş	su arki
qonuqluq	konuk evi
qorig	Beylere ve benzerlerine ait korunaklı yer
say	taşlık zemin
serü	raf
sırıçga	cam, sırça
sıruq	sırık, çadır direği
suburgan	gömüt, mezar odası, kafirlerin kabirleri
sunı	evin girişleri
suvalmak	çamurla sıvamak
suyran	minare benzeri yapı (TDK)
süwre	sivri uç
şin	sedir, divan (çiğil lehçesi)
tam	duvar
tam	kapının sürgüsü
tang	harabeler, esas kısmı yıkılmış temeli kalmış her türlü yapı
tarıglıg	ambar
tarus	çatı, dam
taş	taş
taş yer	açık kimseye ait olmayan yerler
tawarluq	kiler
tayaq	dayanak, tayak
tegre	halka, daire
tegrek	yuvarlağın dış kenarı
tekne	yalak, yemlik, tekne
temürlük	demirlik
tiregü	direk, sütun
tirek	direk, kavak (TDK)
tolwır	gelin çadırı, süslü ve ipekli kumaşlardan yapılır
tomrum	tomruk, yuvarlak kesilmiş ağaç gövdesi
toplu	mezar
toy	kil
tör	evin en önemli yeri, baş köşe
töre	tördeki oturak, sedir

törtgil/törtgöl	kare, dörtgen (TDK)
törtgil ew/törtgöl ew	kare biçiminde ev
törpi	törpü
tumsa	minber (Argu lehçesi)
turq	herhangi bir şeyin uzunluğu
turuglag yer	ikamet edilen yer
tutma	sandık
tümse	minber (Argu lehçesi) (TDK)
tünek	hapishane (Barsgan lehçesi)
tünglük	baca ya da pencere
tüp	temel
ul	temel
uluş	köy (Çigil lehçesi)
üçgil	üçgen
ükek	burç
ükek	tabut, sandık
ükmek	yığılmış, biriktirilmiş bir şey
ükme topraq	yığma toprak
ürngek	alçı taşı
yap	bir nesnenin yuvarlak olanı
yapılıq qapug	sürgülü kapı
yassı	yassı, geniş, enli
yıgaç	ağaç, fersah
yıgım/yıgın	yığın, tümsek
yırçu	mezar
yıgaç	ağaç
yölegü/yülegü	destek
yöleklig yıgaç	bir şeyle desteklenmiş ağaç
yumgaq	yuvarlak ya da kıvrımlı bir şey
yurt	harabe halindeki eski yerleşimler
yüdrük	yüklük

2.5. Metaller ile İlgili Kavramlar

Dönem itibarıyla Türklerin kullandıkları metallerin sınırlı sayıda olması kavramların oluşmasına yansımıştır. Metallerle özdeşleşmiş kimi eşyalar, sanat eserleri grubundan sayılmalarından ötürü sanat kavramları içine dâhil edilebilirler. Misal olması bakımından aşağıdaki tablo verilmiştir.

Tablo 5. Metallerle İlgili Kavramlar

Metallerle İlgili Kavramlar	Günümüzdeki Anlamı
altun	altın
baqır	bakır
benek	bakır para
çodın	tunç
köyde	metal filizlerinin eritildiği kazan, pota
kümüş	gümüş, akçe
qorugjin/quşun	kurşun
sata	mercan
tuç	Tunç, sarı bakır, bronz

2.6. Gündelik Kullanım Eşyası ile İlgili Kavramlar

Gündelik hayatta kullanılan eşya kavramı kıyafetten mutfak eşyasına, silahlardan ev içi eşyasına kadar oldukça geniş bir anlam çerçevesi oluşturmaktadır. Burada kavramları yerli yerine yerleştirirken bir takım gruplandırmalar yapmak daha faydalı olabilmektedir. Bu meyanda ziynet eşyalarını, askerî malzemeleri, tekstil-dokuma ürünlerini ayırdığımızda ki bunlar başlı başına ayrı birer grup oluşturmaktadır, daha ayrıntılı bir kavramsallaştırmaya ulaşabiliriz. Bu gruptaki gündelik eşyaların, üzerinde çok büyük emek verilerek ve estetik kaygı güdülerek üretilmiş bugünkü manada "sanat eseri" sayabileceğimiz nesnelere olmaktan çok "el emeği göz nuru" diyebileceğimiz zanaat işleri olduğu dikkate almak gerekmektedir. Ancak bu zanaat işleri içinde halı gibi sanat terminolojisi açısından sanat eseri diyebileceğimiz nesnelere de vardır.

Tablo 6. Gündelik Kullanım Eşyasıyla İlgili Kavramlar

Gündelik Kullanım Eşyasıyla İlgili Kavramlar	Günümüzdeki Anlamı
ayaq	kap kaçak (oğuzlarda z-çanaq)
başaq	çarık (oğuzlar ve kıpçaklarda başmaq)
buqaç	çömlek ya da güğüm
eşiç	güğüm, tencere
eşiç buqaç	tencere tava
etük	çizme
çaruq	çarık
çeşkel	çanak çömlek ya da parçaları
içük	samur ya da sincap kürkü
ik	iğ, kirmen
işküm	hakanların önüne konulan ayaksız büyük çanak
iwrık	ibrik
izlik	deve postundan yapılan Türk çarığı

kes	parça
kesürgü	deri heybe, dağarcık
kiz	sandık, kutu
könek	deri heybe
körge	tahtadan yapılmış tabak (kençek leh.)
körük	körük
kötrüm	kanepe
küzeç/küdeç	testi, ibrik (Argu leh.)
küp	küp
mançu	bir zanaatkara verilen ücret
qa	kap
qap	kap
qodurçuq	oyuncak bebek
qumgan	ibrik, güğüm, gülsuyu şisesi
sagır	dibeğe benzeyen kadeh
sagraq	kadeh
sanaç	kırmızı deriden heybe
sasıq	çanak çömlek
sekü	kanepe, seki
sengek	su içilen ibrik, testi
serk	çanak çömlek ya da parçaları
sili	mala
tagar	içine buğday gibi şeyler konan çuval
tawar	mal, eşya
toqurqa	küp ya da ibrik gibi şeylerin üzerindeki musluk
toy eşiç	çömlek
kumkuma (qumgan)	ibrik, güğüm, gülsuyu şisesi
tütek	ibrik semaver gibi araçların ağzı
yalpı	derinliği olmayan ağaçtan oyulmuş her türlü geniş nesne
yogrı	çanak, geniş kase

2.7. Renkler İle İlgili Kavramlar

Divan-ı Lügüti't-Türk'te renklerle ilgili oldukça geniş bir kavram zenginliğiyle karşılaşırız. Buradaki kavramsallaştırma doğrudan renkler üzerinden olduğu gibi özellikle tekstil boyamada Recep GENÇ'in de belirttiği üzere muhtemelen kumaş, halı, kilim, keçe gibi dokuma ürünlerini kullanılan malzemeler üzerinden yapılmıştır. Pazırık Kurganlarından çıkan buluntular Türklerin dokumalarında çok zengin ve çeşitli renk türlerini, birleşimlerini bildiklerini bu kavramsallaştırmanın kökeninin maddi görüntülerini oluşturmaktadır. Yine Kaşgarlı'nın kitabında Türklerin hayvanların özellikleri ile ilgili renk üzerinden geniş ve zengin bir kavramsallaştırmaya sahip oldukları görülür ancak bunlar makalenin konusuna girmediği için buraya dâhil edilmemiştir. Tabiatla içli dışlı yaşayan Türkler renk konusunda oldukça zengin bir kelime

dağarcığına sahiptirler. Renkler sanat eserlerinin ister bir resim olsun ister tezhipli bir sayfa olsun ister bir halı olsun ayrılmaz bir özelliğidir. Renkler sanat ve sanat terminolojisinin özünü oluşturan temel kavramlardan biridir. Maddî bir sanat eserinin renk olmadan ifade edilebilmesi neredeyse mümkün değildir. Sadece renk kelimesini ifade eden "çüvit" ve "tü" kelimelerinden başka bir de boyamak anlamında "bodumak" kavramına sahip olmaları kavramlarla ayrımı oluşturmadaki fikri derinliklerini göstermeye yeter. Bunların yanında yukarıda fiiller ile ilgili kavramlar tablosunda sunulan bezemek, burtalamak, sırlamak, yaldırmak, yalırtmak gibi eylemler de renklerle ilgilidir.

Tablo 7. Renklerle İlgili Kavramlar

Renklerle İlgili Kavramlar	Günümüzdeki Anlamı
al	kızıl-turuncu renk
aq	beyaz
ar	kestane rengi
arsal	kızıla çalan renk
arudun	boya
aşu	kızıl toprak boyası
bayın	koyu kırmızı, yepün, qızıl
boz	açık toprak rengi
çal	alaca
çaqır	mavi
çeş	turkuvaz
çüvit	renk
esri	iki renkli olan bir şey
kenzi	kırmızı, yeşil, sarı ve daha pek çok renkte olan bir çin kumaşı
kirşen	üsütbeç, beyaz boya
kök çüvit	parlak mavi renk
qızıl çüvit	parlak kırmızı renk
yaşıl çüvit	yeşil renk
sarıç çüvit	sarı renk
kökşin	gök mavisi renginde bir şey
köm kök	derin kurşuni renk
opu	üstübeç
öng (ön)	bir şeyin rengi
qara	kara
qartal	benekli, alacalı
qır	kır, gri
qızgıl	kül rengi, kurşuni
qızıl	kızıl
qola	kırmızı kahverengi, kula
quba	kestane ile sarı arası renk
sarıç	sarı renk
tü	renk

ürngerdi	beyazlaştı
yagız	koyu kahverengi, kızıl siyah arası
yaşıl	yeşil
yepgin	koyu mor ya da koyu yeşil
yepün	koyu kırmızı

2.8. Tekstil-Dokuma ile İlgili Kavramlar

Hem sanat hem de zanaat işleri arasında tekstil ürünleri önemli bir yere sahiptir. Gündelik hayatta sade bir kıyafet biçiminden oldukça nakışlı işlenmiş değerli bir ipek örtüye kadar geniş bir yelpazesi vardır. Aşağıda örnek halinde verilen tabloya bakıldığında *Dîvânü Lügati't-Türk*'te çok geniş tekstil-dokuma terimlerinin yer almış olması Türkler'de gelişmiş bir tekstil-dokuma kültürünün varlığını gösterir. Bu terimlerin bir kısmının Çin'den gelen ipek ve ipekli kumaşlara ait olması çevre kültürün etkisi olarak yorumlanabilir. Elbette ki her tekstil ürününün bir sanat değeri taşıdığı iddia edilemez ancak bir halının, bir kilimin, bir ince nakışın sıradan bir zanaat ürünü sayılamayacağı da açıktır.

Tablo 8. *Tekstil-Dokumayla İlgili Kavramlar*

Tekstil-Dokumayla İlgili Kavramlar	Günümüzdeki Anlamı
agı	genellikle ipekli, süslü bir kumaş
agıçı	ipekli kumaşı koruyan kimse
al	hanların sancaklarını yapmak için kullanılan ya da onların atlarının eyer örtüsü olan turuncu renkte ipekli süslü kumaş
arçıl	heybe
arıg	çadır örtüsü (Barsgan lehçesi)
arış	arış
arqag	argaç
artıg	kadın mintanı
barçın	ipekli kumaş (sf. 448)
bertü	hırka
bezenç	ipek ya da dokuma ipliği yumağı
bıçış	düğünlerde ya da soyluların tertiplemediği şölenlerde konuklara verilen işlemeli bir ipek kumaş parçası
börk	başlık
börk yangı	başlık kalıbı (sf. 659)
böz	kumaş, bez
bürünçük	yaşmak
cınaxsı, çinaxsı	işlemeli bir çin ipeği
çaydam	ince keçe

çek	çizgili pamuklu kumaş
çigin	ipek, altın işlemeli süslü bir kumaş dikme üslubu
çigin yığı	ipek telciği
çit	üzerine desenler işlenmiş süslü bir çin kumaşı
çug	bohça, heybe
çuz	yaldızlarla süslenmiş kırmızı ve siyah renkli bir çin kumaşı
egrik	dokuma ipi
eşgüti	ipekli cinsinden süslü ve işlemeli bir çin kumaşı
eşük	yatak örtüsü
eşük	bey ya da hakan öldüğü zaman saygı işareti olarak mezarları üzerine örtülen işlemeli kumaş. Bu kumaş daha sonra fakirler tarafından paylaşılır.
etek	etek
içlik	eyer kumaşı
keçe	keçe
kedük	keçeden yapılmış başlık
kedgü	her türlü giyecek, giysi
kedüt	düğünlerde giyilen giysi
kemek	işlemeli ve çizgili pamuklu kumaş, bundan harmaniye dikilir
kerim	desenli perde
keyük	keçeden yapılmış başlık, kedük
kez	süslü bir çin kumaşı
kidiz	keçe
kimişge	nakışlı kaşgar keçesi
kögen	kuşak, kement
könglek	gömlek
köpçük	eyer minderi (Oğuz leh.)
köpen	devenin üzerine konan kalın örtü
köpsün	şilte, minder
köşik	örtü, perde
kövüz	kilim
köviz	kilim
küzük	bir dokuma tezgahında üst çözümlerin alt çözümlerden ayrılmasını sağlayan düğümlemiş iplikler. Süslü kumaş dokuyan kişi
loxtay	üzerinde sarı pullar bulunan kırmızı renkte süslü bir çin kumaşı
mındatu	ipekten yapılmış gölgelik, cibinlik ya da çadır
öngilci	yastıkların ipek püskülleri, kadınların sahte saç örgüleri
ör	kaftanın bel kesimi
qaçaç	ipekli işlemeli bir çin kumaşı
qafgar	behraman ipeği (Türkistan'da dokunur)
qaftan	kaftan
qamdu	4 arşın boyunda, 1 karış eninde kumaş parçası, uygur hakanlarının damgalarını taşır, ticari işlemlerde kullanılır
qars	deve tüyü ve koyun yününden yapılan kaftan

qarşag	giysinin bir karışık parçası
qırğag	giysinin kenarı
qısmaq	kement
qolan	kolan
qur	kuşak, kemer
qurşag	kuşak
quturma börk	önde ve arkasında iki kanat bulunan başlık
saçu	giysi ya da mendilin saçakları
saraguç	kadın yaşmağı, peçe
sedrek böz	seyrek dokunmuş kumaş
şalaşu	bir çin dokuması
taxçek	bir tür çin ipeği
taş ton	dış giysisi
ton	giysi
torqu	ipek
üm	şalvar
xuling	çin'den getirilen pek çok renkte olabilen kumaş
yadım	döşek, yaygı, halı, kilim
tülüg yadım	tüylü yaygı, halı
yalma	kalın kaftan, yağmurluk
yançuq	kese
yapı	eyer örtüsü (Çiğil lehçesi)
yaqu	yağmurluk
yastuq	yastık, minder
yatuq	iki tür iplikten dokunan bir kumaş
yıp	ip, dokumada kullanılan ip
yıp	halat
yogurqan	yorgan
yolaq	çizgili/çubuklu ipek kumaş
züngüm	bir çin ipeklisi

2.9. Ziyet Eşyası ile İlgili Kavramlar

Ziyet eşyası insanların süslenmek için kullandıkları ürünler olması hasebiyle bunlar bir ihtiyacı gideren gündelik nesnelere ayrı değerlendirilmelidir. Ziyet eşyasına üretimde gösterilen hassasiyet, emek, estetik değer ve yorum bakımından ona bir sanat ürünü muamelesi yaptırır. Kimi ziyet ürünlerinin düğün, tören gibi önemli günlerde takıldığı dikkate alınırsa kavram ve üzerine yüklenen anlam açısından önemi daha iyi anlaşılabilir. Kaşgarlı'nın kitabında ziyet eşyası altın, gümüş, pirinç, inci gibi ana ürünlerden yapıldığı anlaşılmaktadır. Bilezik kelimesi doğrudan yer almaz fiil cümlesi şeklinde yer alır "bilezüklendi" gibi.

Tablo 9. Ziyinet Eşyasıyla İlgili Kavramlar

Ziyinet Eşyasıyla İlgili Kavramlar	Günümüzdeki Anlamı
baqan	pirinçten yapılmış yüzük ya da gerdanlık
didim	gelinin giydiği taç
küpe	küpe
monçuq	atın boynuna takılan değerli taş, aslan pençesi, muska gibi şeyler
monçuq	boncuk
tolgag	kadın küpesi
toqu	kemer tokası
baqan	yüzük, gerdanlık
tuş	kemer tokası
ügmek	kadınların taktıkları altın ya da gümüş küpe
yinçü	inci
yüksük	yüksük
yüzük	yüzük

2.10. Sanat ile İlişkilendirilebilecek Kavramlar

Bu bölüm bir kelimeye yüklenecek anlam ile yakından ilgilidir ancak günümüzde doğrudan bir sanat veya sanat nesnesi ile anlam bakımından bir ilinti kurmak için başvurduğumuz kelimelere kaynaklık etmesi noktasında önemli görülen kavramlar ele alınmıştır. Örnek tablo da buna göre oluşturulmuştur.

Tablo 10. Sanatla İlişkilendirilebilecek Kavramlar

Sanatla İlişkilendirilebilecek Kavramlar	Günümüzdeki Anlamı
bedizlig	süslü
bezek	süsleme, boyama
bodug qusdı	boya soldu (sf. 454)
burta	çok ince altın tabaka, varak
çeçek	çiçek
ed	işlenmiş ya da imal edilmiş her hangi bir nesne
edgü ed	iyi yapılmış bir ürün
edgü	iyi, güzel
kimsen	başlıkları süslemek için kullanılan altın varak
körk	güzel
oluq	herhangi bir nesnenin eskimiş ve yıpranmış hali
süzük	temiz ve berrak şey
uz	zanaatında mahir kişi
uzluk	sanat

uzlanmak	işinde iyi işçilik sergilemek (günümüzde uzman dediğimiz)
yaldırıq/yoldırıq	cıvalı gibi ışıldayan bir nesne
yang	bir şeyin kalıbı ya da örneği
yaxşı	bir şeyin iyisi, güzeli

2.11. Sanat ile İlgili Diğer Kavramlar

Bunların yanında sanatla ilişkilendirilebilecek diğer kavramlar da vardır. Heykel sanatı ile ilişkilendirilebilecek *bediz* (Buda heykeli), *bediz burxan* (Boyalı bir kukla), *burxan* (put, Buda heykeli) kavramları da göze çarpar. Yine *agir neng* (yüksek fiyatlı nesne, ağır nesne), *agruq* (değerli ticari mal), *kep* (kalıp), *kertik*, *kertük* (çentik), *keseq* (bir nesnenin parçası), *sep* (gelin çeyizi), *tamga* (hakanın mührü), *yarmaq* (para) gibi kelimeler de anlam nesne ilişkisi bakımından sanata açısından değerlendirilebilir. Türklerin pek çok bezeme türleri üzerinde yer alan böke (ejderha) de mitolojik bir varlık olsa da sanat kavramı içinde değerlendirilebilir.

Sonuç

Göçebe toplumların ya da milletlerin sanat kavramları yerleşik toplum ya da milletlerinki kadar ince ayrımları ifade eden teferruata sahip olmayabilir. Ancak insanoğlunun iç âleminde var olan estetik duygular bir şekilde dış âleme yansırken, bu kavramlar ve nesnelere üzerinden somut bir şekilde tezahür eder. Dolayısıyla insan, dünyaya geldiğinde bir kültürün içine doğar. İnsanın doğduğu kültür ister göçebe hayat tarzına ister yerleşik hayat tarzına sahip olsun sanat ve estetik kavramları daha sonradan kelimeler ve kavramlar üzerinden edinir.

Türklerin başlangıç itibarıyla göçebe bir hayat tarzına sahip olmaları daha sonra yerleşik hayata geçmeleri sanat ve sanat terminolojini ifade eden kavramlarını zenginleştirmiştir. Yukarıda örneklem halinde sunulan tablolara bakıldığında bu kavram ve terminolojinin Türkler açısından yaşadıkları tarihi dönemi dikkate alırsak oldukça gelişmiş olduğu görülecektir. Üstelik Kaşgarlı Mahmut, kitabına Türkçeye başka dillerden geçen kelimeleri almadığını ifade ettiğine göre Türklerin İslamiyet'i kabulüyle Arapça ve Farsçadan sanat ve sanat terminolojisi kavramlarını almış olmaları gerektiği dikkate alınırca sanat ve sanat terminolojisinin ifade kabiliyeti ve ince ayrımları daha iyi ortaya konulabilecektir.

Göçebe hayat tarzının bir mimari elemanı olan çadırın, Türklerin zihin ve anlam dünyasında ne denli ayrıntılı bir mekân tasavvurunun olduğunun çadır mekânını, kullanılabilen somut nesnelere üzerinden yaşadığı ortamı işlevsel de olsa güzelleştirip estetize ettiğini göstermesi bakımından *Divânü Lügati't-Türk*'ün önemi ve değeri daha iyi anlaşılacaktır. Bu durum sadece çadır mekânı için geçerli değil aynı zamanda mimari yapılar için de geçerlidir. Yerleşik hayata

geçişle beraber Türkler, göçebe kültür içinde kullandıkları kelimeleri yeni hayat tarzına aktarmış olmaları kuvvetle muhtemeldir. Çadırı ifade eden otağ kelimesinin mimari bir yapı olan evin bölümlerine verilmesi, pek çok sanat tarihçisinin Türklerin yaptığı kubbeleri form itibariyle Türk çadırlarına benzetmelerindeki haklılık bu tezi güçlendirmektedir. Mimari için kullandıkları kelimelerden bu işi ölçüp biçtiklerini belli bir hesaba göre yaptıkları ortaya çıkmaktadır.

Günümüz sanat ortamı bilim, kültür alanlarıyla karşılıklı bir iletişim içinde ilerlemektedir. Günden güne sanat ortamına yeni yeni kavramlar ve kelimeler dâhil olmaktadır. Bu kavram ve kelimelerin türetilmesinde var olan kültür hazinelerinden faydalanılarak oluşturulması daha köklü bir sanat, kültür ve medeniyet tasavvurunu ortaya çıkarabilecektir. Soyut ya da somut kavramların geçmiş birikimin üzerine inşa edilmesi temeli güçlü bir kültür ve medeniyetin yükselmesine olumlu bir katkı yapacaktır.

Kaynaklar

- Barışta, H. Örcün. (1984). “*Dîvânü Lügati't-Türk*'te Dokuma ve Dokumanın Üzerine Yapılan Bezemeler Çerçevesinde Kümelenen İfadeler”, 9 Eylül Üniversitesi II. Ulusal Sanatlar Sempozyumu Bildirileri 1982, İzmir.
- Ekiz, Mehmet. (2012). “*Dîvânü Lügati't-Türk*'te Yer Alan Mimari Terimler Üzerine”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall p. 1681-1690, Ankara.
- Erdi, Seçkin ve Yurtsever, Serap, Tuğba. (2005). *Dîvânü Lügati't-Türk*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Genç, Reşat. (1998). “Kaşgarlı Mahmut'a Göre XI. Yüzyılda Türklerde Dokuma ve Yaygı İşleri”, Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, 27-31 Mayıs 1996 Kayseri, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Kültürel, Zuhâl. (2009). “Sözlük Bilimi Açısından *Dîvânü Lügati't-Türk*”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/4, p. 805-813, Ankara.
- http://www.tdk.gov.tr/?option=com_dlt&view=dlt&kategori1=kaşgarli2 (erişim tarihi 19.01.2016, saat: 14:10).
- Üşenmez, Emek. (2016). *Terimsel Açıdan Dîvânü Lügati't-Türk*, <http://www.emekusenmez.com/2013/03/12/terimsel-acidan-divanu-lugatit-turk/>,s. 2. (Son Erişim Tarihi: 19.01.2016)